

Sunrise

ARTIKELNREEKS

Theosophical University Press, Pasadena, Calif.

De inhoud van deze publicatie bestaat uit vertalingen uit het tijdschrift SUNRISE, dat maandelijks verschijnt als uitgave van de Theosophical University Press, Pasadena, Californie en onder redactie staat van de Heer James A. Long.

SUNRISE verschijnt sedert 1951. Het is niet-sektarisch en niet-politiek en wordt verzorgd door een ongesalarieerde staf, die geen commerciële doeleinden nastreeft.

Het tijdschrift beoogt die fundamentele beginselen te vinden en uit te dragen, die ten grondslag liggen aan de levenservaringen en het denken van vroeger en nu en die de basis vormen van de evolutionaire vooruitgang van de mens, beginselen die hem op praktische wijze kunnen helpen zijn verantwoordelijkheden jegens zichzelf en zijn medemensen te vervullen.

Belangstellenden die deze vertalingen uit SUNRISE regelmatig wensen te ontvangen kunnen zich daarop abonneren door storting van f. 3.— op postrekening Nr. 395300 t.n.v. J. P. Brakel, Ananasstraat 98, Den Haag. Per jaar verschijnen ongeveer 10 nummers. Zij die zich voor het tijdschrift SUNRISE zelf interesseren kunnen een proefnummer aanvragen bij: Administratie SUNRISE, Ananasstraat 98, Den Haag.

1000

1000

1000

1000

1000

1000

WAAROM KERSTMIS ?

Ik heb deze vraag al heel wat jaren gesteld en vooral in dit jaargetijde staat ze in het middelpunt van de belangstelling. Zij kwam in mij op toen ik als bijna veertigjarige een studie maakte van het eerste begin van het Christendom. De ogen moeten mij toen voor de tweede maal zijn open gegaan, zoals dat bij kinderen het geval is als ze voor het eerst bewust de wereld om hen heen gaan waarnemen. Hun vragen zijn op de man af en veelvuldig en worden altijd gevolgd door "Waarom Pappa, waarom?"

Toen mij dit de tweede keer overkwam kwam ik tot het besef dat de geschiedenis van het Christendom niet meer dan twee duizend jaar oud is in een wereld bewoond door rassen, wier traditie zo ver in de grijze oudheid teruggaat, dat het Christelijke tijdperk, daarbij vergeleken, niet meer is dan een stofje aan de horizon van de tijd. Ik vroeg mij af, "Hoe zit het met deze andere volkeren? Had den zij geen inspirerend voorbeeld dat hen aanmoedigde hun idealen te vernieuwen en kracht in te blazen?" Ik kon niet aannemen, dat er vóór Jezus niets was geweest en zette daarom mijn onderzoek voort!

En wat heb ik gevonden? Meer dan genoeg om mij ervan te overtuigen dat de vóór-Christelijke wereld veel bezat waarop ze haar hoop kon bouwen. We weten dat er in de eerste millennia van het mensenras vele geestelijke leiders en boodschappers waren en na kritisch onderzoek blijkt, dat

de grondslagen waarop hun werk berustte in beginsel gelijk waren: de verheven wijze waarop de Natuur haar Goddelijke majesteit - de Mens, als het beeld van God inbegrepen - ontvouwt.

Voor deze Ouden betekenden de seizoenen veel meer dan tijden van ploegen, zaaien en oogsten. Zij beschouwden ze als heilige jaargetijden en vierden op het moment van de zonnestilstand en van de Dag- en Nacht-evening ook hun feesten, die de betekenis van elke periode deden uitkomen en er op wezen dat ze ook bij de geestelijke en stoffelijke groei van de Mens zelf een rol spelen.

Het sprak daarom vanzelf dat ik, om een antwoord op mijn vraag te krijgen, naar parallellen ging zoeken in de Christelijke vieringen. Die zijn er inderdaad - en al zijn sommige aspecten in ritueel en dogma's verloren gegaan, toch zal een onbevooroordeeld onderzoeker de impulsen van de Natuur of van God zelf herkennen als het onsterfelijke pad dat de mens moet volgen.

Ik heb mij afgevraagd of de Meester Jezus op deze dingen doelde, toen hij zijn discipelen zei, dat hij tot de menigte in gelijkenissen sprak, maar dat hij voor hen de mysteriën onthulde. Al onze navorsingen tonen aan dat er op hoogtepunten in de cyclussen van de menselijke evolutie een echte Mysterie School bloeide. Eén van deze voerde als motto: "Zo boven, zo beneden". Een andere: "Mens, ken Uzelf", enzovoort. Voor mij wijst dit alles op waarachtige religie: het middel, waardoor de Goddelijke onrust in het hart van ieder mens tot uitdrukking kan komen in een voortdurend toenemend besef en gebruik van zijn geboorte-recht - die Goddelijke eigenschappen, waarmee hij als beeld van God werd begiftigd. Dit is niet uitsluitend Christelijk, maar als Christen geboren hul ik mij in dat kleed, zij het niet zo dicht dat de leven-gevende kracht van de Goddelijke Intelligentie,

die ons allen geboren deed worden, er door wordt verstikt. Zo ga ik dit Heilig Jaargetijde van de Winterzonnestilstand met helderder visie tegemoet. Misschien zijn het de geleerden, die mij in deze eeuw van de ruimte het meest hebben geholpen door over ons tehuis-heelal te spreken als een gigantisch organisme, in feite een majestueus wêzen, wiens zonnestelsels met hun daartoe behorende lichamen deel uitmaken van zijn voertuig van manifestatie.

Deze kleine onrustige aardbol is dus maar een cel in dat organisme, die zijn taak vervult in het werk voor het geheel. En wij individueel, dragen op onze beurt iets bij, ten goede of ten kwade, tot het leven van de aarde.

Als de geleerden van thans en de Zieners uit het verleden gelijk hebben dan kan ik, zonder aan de geest van Kerstmis afbreuk te doen, proberen bij de geboorte van het nieuwe zonne-jaar in hogere mate uitdrukking te geven aan de verheven eigenschappen, die mij van oudsher zijn toebedeeld, terwijl het symbool van de eenvoudige kribbe mij helpt in nederigheid gebruik te maken van de vloedstroom van nieuwe kracht, die in dit jaargetijde in de Natuur aanwezig is. En dat niet voor mijzelf alleen, maar voor mijn broeders waar zij zich ook bevinden. Het is een poging aan de uitstorting van dit Jaargetijde iets meer goodwill toe te voegen en op mijn vraag: "Waarom Kerstmis?" zal ik een beter antwoord gevoelen.

-J.A.L.

vertaald uit:
Sunrise December 1961.

SENECA OVER DE VOORZIENIGHEID.

Lucius Annaeus Seneca (3 v.Ch. - 65 n. Ch.), staatsman en filosoof, was de meest eminente van de Latijnse schrijvers uit de Zilveren Eeuw van Rome.

Hij had een zeer bewogen leven: in Spanje geboren, onderricht in het Stoïcisme en de Rhetoriek, ging hij in de politiek, werd een tijd verbannen, werd gerehabiliteerd en werd een wijs en human Consul. Hij schreef over verschillende onderwerpen: welsprekendheid, wetenschap en satire, maar het zijn zijn zedekundige essays waarop terecht zijn roem is gebaseerd.

Het zijn eigenlijk Stoïcijnse preken over gewone zaken van direct persoonlijk belang, nadrukkelijk gericht op een verhoging van de deugdzaamheid en het is opmerkelijk hoezeer zij vooruitlopen op de moderne ethische opvattingen.

-Red.

Tussen goede mensen en de goden bestaat een vriendschap die tot stand is gekomen door deugd - vriendschap zei ik? Neen, eerder verwantschap en overeenkomst, want de goede mens verschilt van een god slechts in tijd, daar hij zijn leerling en ware afstammeling is, wiens roemrijke ouder hem een strenger training doet ondergaan dan anderen en hem krachtig aanspoort tot een deugdzaam gedrag, zoals strenge vaders doen... God handelt op dezelfde manier: Hij vertroetelt de goede mens niet. Hij beproeft hem, hardt hem en maakt hem voor zijn dienst geschikt.

Waarom lopen vele dingen verkeerd af voor goede mensen? Wel, een goed mens kan geen kwaad overkomen: elkaar tegengestelde dingen gaan niet

samen. Net zomin als de vele rivieren, de vele regenbuien uit de wolken de smaak van de zee veranderen, of zelfs verzachten, wordt de geest van een moedig mens beïnvloed door tegenspoeden. Want de geest van een moedig mens blijft in evenwicht en geeft alles wat gebeurt zijn eigen kleur, want hij is sterker dan de uiterlijke omstandigheden. Ik zeg niet dat hij ze niet voelt maar hij overwint ze en stijgt zo nu en dan rustig en kalm boven hun aanvallen uit en hij beschouwt alle ongeluk als een beproeving van zijn eigen kracht... Het doet er niet toe wat men ondergaat, maar hde men het ondergaat. Wat kwaad scheen is het niet... wat men harde maatregelen noemt, ongeluk en dingen waarvoor wij moeten bidden, dat ze ons niet overkomen, zijn in werkelijkheid voordelen, ten eerste voor hen die ze ondergaan en ten tweede voor de gehele mensheid, wier lot de Goden meer ter harte gaat dan dat van enkelingen... Onder de vele grootse gezegden van onze Demetrius komt dit voor, wat ik pas heb gehoord en wat nog in mijn oren naklinkt: "Niemand", zei hij, "schijnt ongelukkiger dan de man wien nooit ongeluk ten deel viel". Hij heeft nooit de gelegenheid gekregen zichzelf op de proef te stellen... hij is nooit waardig geacht ongeluk te overwinnen, dat de grootste lafaards mijdt.

Meent U dat Socrates slecht is behandeld, omdat hij het gif, dat de staat had voorgeschreven, dronk alsof het een tovermiddel was om hem onsterfelijk te maken en hij over de dood redetwistte tot de dood zelf intrad? Werd hij slecht behandeld omdat zijn bloed stolde en de stroom in zijn aderen geleidelijk stopte, naarmate de koude van de dood over hem kwam? Hoeveel meer is deze man te benijden dan hij, wiens spijzen men opdient op schotels van kostbaar gesteente en wiens dranken door een schepsel, in alle ondeugden geoefend, een

eunuch of wat daarop lijkt, in een gouden bokaal met sneeuw worden gekoeld?

Het is alleen het voorrecht van grote mannen de rampen en verschrikkingen van het sterfelijk leven te overwinnen; terwijl altijd voorspoed ondervinden en door het leven gaan zonder een greintje geestelijke nood, betekent met één helft van de natuur onbekend blijven. U bent een groot man; maar hoe moet ik dat weten als fortuna U geen gelegenheid geeft Uw deugdzaamheid te bewijzen?.... Ik acht U ongelukkig omdat U nooit ongelukkig bent geweest: U bent door het leven gegaan zonder ooit een tegenstander te ontmoeten. Niemand kent Uw kracht, ook Uzelf niet... God, zeg ik, begunstigt hen wie Hij de grootste eer deelachtig wil laten worden telkens wanneer Hij hen de middelen verschaft met geestkracht en moed een heldendaad te verrichten, iets dat niet gemakkelijk tot stand wordt gebracht. Een stuurman kan men in een storm beoordelen, een soldaat in het gevecht. Hoe kan ik weten met welke grootheid van geest U armoede kunt doorstaan, wanneer U overvloed van rijkdommen?

Vrees, bid ik U, niet die dingen die de onsterfelijke goden onze geest als sporen toedienen. Ongeluk is de kans voor de deugd. Met recht mogen zij ongelukkig worden genoemd, die bedwelmd zijn door overdaad aan vreugde, en die door trage tevredenheid als het ware in kalme zee tot bedaren zijn gebracht. Al wat hen overkomt is hen vreemd. Het ongeluk treft hen het hardst die er onbekend mee zijn. Het juk valt het zwaarst op de zwakke nek.... God hardt, herziet en oefent hen, wie hij beproeft en liefheeft.... U vergist zich als U meent dat iemand daarvan uitgesloten is, want hij die lang in voorspoed heeft geleefd krijgt eens zijn deel.

Deugdzaamheid kan niet op gemakkelijke wijze blijken. Fortuna geselt en havent ons. Wel, laten wij het verdragen; het is geen wreedheid, het is een strijd die, des te meer wij erin gewikkeld worden, ons te dapperder zal maken. Het sterkste deel van het lichaam is dat wat door het veelvuldigst gebruik is geoefend. Wij moeten ons aan het lot toevertrouwen opdat wij er door worden gehard tegen het lot zelf; geleidelijk maakt hij ons tegen hemzelf opgewassen.

Ik lijd niet tegen mijn wil, noch ben ik God's slaaf, maar zijn gewillige volgeling en zulks te meer omdat ik weet dat alles is beschikt en alles zich voltrekt volgens wetten die eeuwig standhouden.

...elke oorzaak hangt van een vroegere oorzaak af. Eén lange keten van het lot bepaalt alle dingen, openbare en particuliere. Daarom moet alles geduldig worden gedragen, want de gebeurtenissen treffen ons niet toevallig, zoals wij ons verbeelden, maar komen door een vaste wet..... Laat ons opgewekt zijn, wat ons ook overkomt en dapper bedenken dat het niet iets van onszelf is dat vergaat. Wat is de plicht van een goed mens? Zich aan het lot te onderwerpen.... welke wet ons ook is opgelegd, dat wij zo moeten leven en zo moeten sterfen, is ook de goden opgelegd. Eén onveranderlijke stroom trekt gelijkelijk langs mensen en goden. De schepper en heerser van het heelal zelf, hoewel hij het lot de wetten heeft geschonken, wordt toch door hen geleid. Altijd gehoorzaamt hij, slechts eenmaal heeft hij bevolen.

Een man die verdient met zorg beschreven te worden moet uit hard hout zijn gesneden. Zijn gang zal niet recht vooruit zijn; hij moet omlaag en omhoog, heen en weer worden geslingerd en moet zijn schip door woelig water leiden. Hij moet zijn weg gaan

ondanks het lot. Veel zal hij ontmoeten dat hard is en dat hij moet verzachten, veel dat ruw is en dat hij moet schaven. Goud wordt door vuur, dappere mensen door ongeluk beproefd. Zie hoe hoog de deugd moet klimmen: ge kunt er zeker van zijn dat ze geen veilig pad vindt om te gaan.... Zoals Phaëthon zegt: "Ik word aangemoedigd door die dingen waarmee U mij schrik denkt aan te jagen: gaarne sta ik waar de Zon zelf bevende toeft". Het is aan kruipers en lafaards het veilige pad te volgen; moed neemt de verheven weg.

Waarom ondergaan goede mensen zekere smart? Opdat zij anderen kunnen leren hoe deze te ondergaan. Zij zijn geboren als het voorbeeld. Bedenk dat God zegt: "....Die mensen die U als gelukkig beschouwt, zijn in wezen ongelukkig als U niet hun uiterlijke verschijning, maar hun verborgen leven kon zien... zij zijn van buiten versierd als de muur van hun huis. Het geluk van hen is niet gezond en echt; het is slechts vernis en een zeer dun vernis.....Aan U heb ik veilige en blijvende goede dingen geschonken, die groter en beter worden des te meer men ze van alle kanten bekijkt. Ik heb U gegeven gevaar te verachten, hartstocht te versmaden. U straalt niet uiterlijk; al Uw goede eigenschappen zijn naar binnen gekeerd.... Uw geluk is het, geen geluk nodig te hebben....Veracht daarom het lot; ik heb het geen wapens geschonken die de geest kunnen treffen".

vertaald uit:
Sunrise Augustus 1961.

ZELF DISCIPLINE:

Begin met te trachten die bijna universele gewoonte, Uzelf naar voren te dringen, te overwinnen. Zij komt uit de persoonlijkheid voort. Eis de conversatie niet voor U alleen op. Blijf op de achtergrond. Als iemand tot U spreekt over zichzelf en zijn doen en laten, grijp dan niet de eerste de beste gelegenheid aan hem over Uzelf, Uw opvattingen en Uw ervaringen te vertellen. Stel geen vraag tenzij U van plan bent naar het antwoord te luisteren en de betekenis ervan te onderzoeken. Probeer niet te vergeten dat U in de wereld slechts van zeer weinig belang bent. Uw enige grootheid ligt in Uw innerlijk ware zelf en dat vraagt niet om de toejuichingen van anderen. Als U deze aanwijzingen één week lang volgt zult U constateren dat ze grote inspanning vereisen en U zult ten dele de betekenis gaan ontdekken van het gezegde: "Mens, ken Uzelf."

William Q. Judge

vertaald uit:
Sunrise Augustus 1961.

NIETS NIEUWS.

Wat geweest is, dat zal er zijn...er is niets nieuws onder de zon.

Is er iets, waarvan men zegt: ziehier dat is nieuw? Het was er al in verre tijden, die vóór ons waren.

Er is geen heugenis van de vorige tijden; en ook van de latere, die er zullen zijn, zal er geen heugenis wezen bij hen die nog later leven.

Prediker, i, 9-11

" Wat heeft het voor zin de mens de ruimte in te sturen? Waarvoor dient het millioenen dollars te verspillen aan raket-proeven, die heel goed voor menslievende doeleinden zouden kunnen worden gebruikt, zoals de bestrijding van dodelijke ziekten, het verlichten van de ellende van de armoede en zelfs het zoeken naar een middel om de levensduur te verlengen?

Ik heb heel wat mensen die vragen horen stellen, maar er zijn er ook die het wèl eens zijn met het ruimte-onderzoek watn, zeggen zij, het volk dat de "ruimte verovert" houdt het lot van de mensheid in zijn handen. De logica hiervan spreekt tot ieder die meent dat militaire suprematie op dit terrein de enige mogelijkheid is de vrede in onze wereld te verzekeren - als we winnen, natuurlijk. De "andere kant" denkt precies hetzelfde.

Er wordt in deze tijd heel wat aandacht besteed aan het onderwerp van de ruimte en de gevolgen ervan op ons leven. Voor mij is de uitspraak waar van de oude Hebreeuwse prediker dat er "niets nieuws onder de zon" is. Ik geloof dat wat geweest is zal weerkeren en dat wat nu tot

ontwikkeling komt als het ware reeds in de archieven van de ether aanwezig was. Misschien keert een oude cyclus als een spiraal terug en zijn de gebeurtenissen, die wij voor de toekomst voorzien, in werkelijkheid onbewuste "herinneringen van vroegere feiten", die nu gewijzigd en verbeterd maar niet volkomen nieuw tot ons terugkomen.

Als wij nagaan wat de mensheid tot stand heeft gebracht, zelfs in de laatste paar honderd jaar, komen we tot de conclusie dat er nauwelijks één ontdekking van belang is gedaan die zich tot één volk beperkte. Meermalen blijkt dat er verscheidene aanspraken worden gemaakt op hetzelfde "nieuwe ding", wat op de mogelijkheid schijnt te wijzen dat, als de tijd er rijp voor is, in verschillende delen van de wereld mensen op de "nieuw-oude" gedachten afstemden. En terwijl in het begin bijna altijd slechts enkelen de betekenis ervan beseffen en de meerderheid ze of als geldverspilling beschouwt of als "onmogelijk" omdat ze niet "practisch" zijn, hebben de meeste van deze ontdekkingen ons levens-patroon gewijzigd, al was dat meestal op een wijze waarvan de voorstanders niet hadden gedroomd. Zou het niet kunnen dat degenen die deze zogenaamde "geesteskinderen" voortbrachten, in werkelijkheid hun ideeën "leenden" van de ether of de omringende gedachte-atmosfeer, waarin wij allen leven?

Niets is onmogelijk voor de mens. Wat in het begin voor een dolle droom wordt gehouden, zoals het lanceren van een mens in de ruimte, kan tot mogelijkheid worden als na verloop van tijd een vereenvoudiging tot stand is gebracht van de apparatuur, de plannen en zelfs van de denkbeelden doordat alle krachten en het denken daarop zijn geconcentreerd. Als onze geleerden van 2100 terugzien op die van 1960 zullen zij zich dan niet afvragen waarom hun tegenwoordige methodes niet veel eerder werden

beproefd? En wie van ons, behalve misschien enkelen, zou dertig jaar geleden hebben kunnen geloven dat we nu aan boord van een straalvliegtuig kunnen stappen, 12000 meter kunnen stijgen en met een snelheid van 960 KM. per uur zo'n 4800 à 8000 KM. non-stop van Londen of Parijs naar New York zouden vliegen, zo maar voor zaken of voor ons genoeg? Nauwelijks dertig jaar geleden was dat een onderwerp voor een komische beeldroman, een fantasie van een visionair en voor anderen een zinloze geldverspilling.

Nu de mens de atoomkracht aanwendt en een aantal landen over de formules en de bommen beschikt, zijn velen van mening dat de atoomkracht nooit had moeten worden ontdekt. Zij vergelijken het met iemand die verschrikkelijk mismaakt is geboren en waarvan gezegd wordt dat hij maar beter niet geboren had kunnen worden. Maar zie eens naar Helen Keller! Wie zal zeggen wat onze atoom-eeuw zal voortbrengen? We kunnen deze nieuw-verworven energie constructief en destructief aanwenden - dat hangt van onszelf af. De enige doeltreffende verandering in onze wereld zal door het denken van de mens tot stand worden gebracht.

"Maar dat is geen antwoord" zult U zeggen. "Wat heeft het afschieten van een mens in de ruimte daarmee te maken? De mensen moeten zichzelf en hun dagelijks leven veranderen - daar komt het tenslotte op aan". Daarmee zal niemand het oneens zijn. Ik geloof echter dat we al een flinke stap in die richting hebben gedaan; we moesten dat wel om gelijke tred te houden met de fantastische veranderingen in onze zogenaamde materiële vooruitgang.

Er zijn vanzelfsprekend millioenen zelfzuchtige mensen; maar er zijn ook ontelbare millioenen onzelfzuchtige mensen onder alle volkeren ter wereld, wier hart diep bewogen wordt als zij horen over anderen die in minder gelukkige omstandigheden

verkeren. Zo hebben in vele gevallen zelfs onze materiële en wetenschappelijke successen mee geholpen het denken van de mensheid ten goede te beïnvloeden.

Wie weet wat zich achter de sterren bevindt? Nu het menselijk denken in deze tijd in zo hoge mate op de ruimte is gericht, geloof ik dat wij op het punt staan een grote ontdekking te doen. Het mag misschien nog vele jaren duren voor wij daaraan toe zijn maar misschien nadert de cyclus, waarin wij, in een poging de hindernissen te overwinnen die nu onneembaar schijnen, iets meer zullen leren van wie en wat de mens is. Er wordt nu bijvoorbeeld al ernstig onderzocht op welke wijze een van de grootste belemmeringen voor een succesvolle tocht van een mens naar één van de sterren - nl. de eenzaamheid en afzondering - kan worden overwonnen. Men ziet in dat het beheersen van die factor in de mens zelf ligt. Ook weet men dat mystici in alle eeuwen hebben geleerd in eenzaamheid te leven zonder vrees en zonder geestelijke achteruitgang. Maar we behoeven geen mystici of kluizenaars te worden; we behoeven er slechts aan te denken dat ieder van ons in zich een reservoir van geestelijke kracht bezit, waarop hij een beroep kan doen. Dat bedoelde ik toen ik zei dat we het punt schijnen te naderen waarop we een grote ontdekking zullen doen, die toch in feite "niets nieuws" is, maar even oud is als de zon zelf. Als de geleerden deze gedachte tot haar kern blijven volgen zullen, naar ik geloof, de mannen die de ruimte in worden gezonden eerder worden gekozen om hun karaktereigenschappen dan om hun technische en lichamelijke capaciteiten.

Als in de mens inderdaad de drang leeft de ruimte te veroveren, moet daar een reden voor zijn; en al zou het in een baan brengen van een menselijk wezen met een raket de verkeerde manier kunnen zijn, toch zouden we juist daardoor de goede weg kunnen naderen om het mysterie, dat de Mens is, te begrijpen.

-Joan Brickman

Sunrise, September 1961.

DE KLOOF TUSSEN INTELLECT
EN GEEST.

Dr. Robert Ulich,
Professor in de Opvoedkunde,
Harvard University.

Al hebben wij grote vorderingen gemaakt wat betreft de aanvalstechniek, die door de wetenschap, door staatsmansbeleid en de organisatie onzer maatschappij op onze omgeving is gericht, toch voelen we allen dat er ergens een tekort aan kameraadschap bestaat tussen de gewone ego van de mens en zijn diepere zelf, tussen zijn individuele bestaan en de bron van het zijn, die de grondslag van zijn bestaan vormt. Laten we ons allereerst afvragen hoe deze situatie historisch is ontstaan, want dit is vaak het beste uitgangspunt; al moet ik toegeven dat het nogal aanmatigend schijnt te trachten in enkele woorden een dergelijk gigantisch probleem te behandelen.

In de eerste beschavings-perioden waren het intellectuele en het geestelijke plan klaarlijk nauwer verenigd dan nu het geval is. Als men de grote werken leest van Plato tot Thomas Aquinas, Luther en Calvijn, krijgt men het gevoel dat al deze mannen, wanneer zij intellectueel dachten tegelijkertijd geestelijk dachten. Men zou kunnen zeggen dat zij in de LOGOS leefden, een Griekse term die oorspronkelijk "woord" betekende, maar waaraan de Grieken, die in hoge mate over het vermogen beschikten zich te verwonderen en vragen te stellen, al gauw een diepere betekenis gaven.

Wat is een woord? Is het alleen maar een klank, net als de kreet of roep van een dier om voor gevaar te waarschuwen? Neen, menselijke woorden

zijn tegelijk begrippen en hebben het vermogen een betekenis over te brengen omdat ze iets universeels belichamen en daarin belichaamd zijn - een sfeer van betekenis. Een mens, die denkt en aan anderen kan overbrengen wat hij denkt, bezit een geheimzinnige eigenschap, die ontstond met het ontstaan van het menselijk ras zelf, nl. de eigenschap deel te hebben aan wat meer dan persoonlijke betekenis heeft. Hij leeft in een toestand van broederschap-van-bewustzijn. Hij kan niet alleen schreeuwen en roepen en gebaren maken om duidelijk te maken wat er gebeurt, maar hij kan ook tot uitdrukking brengen wat een bepaalde gebeurtenis voor hem en misschien ook voor anderen betekent. Hij kan de werkelijkheid interpreteren.

Voor de Grieken was datgene wat hen niet alleen in staat stelde gedachten te denken en woorden uit te spreken, maar ook om juist of in naam van de universele, noodzakelijke en alomvattende waarheid, te denken en te spreken, de Logos; de grondslag van het weten die tegelijkertijd de bron van het zijn was. De Christenen namen dit begrip over en vereenzelvigden de Logos met het goddelijk Beginsel of met God. In het Evangelie van Johannes lezen we: "In het begin was het woord". Dat is een zeer ontoereikende vertaling. De Griekse tekst luidt: "In den beginne was de Logos. En de Logos was met God en de Logos was God". En door Christus, meenden de Christenen, begrijpen we de Logos. In het Evangelie van Johannes vinden we, omstreeks het jaar 100 na Christus, die vermenging die onze gehele Westerse cultuur heeft gevormd: nl., de ontmoeting tussen de Judeo-Christelijke zelf-openbaring van God en de Griekse opvatting van de Logos. Deze vermenging ging zover dat onze historici terecht er over twisten of het Christendom meer te danken heeft aan Christus, of aan Plato en Aristoteles. Deze vermenging kwam stellig tot stand doordat de vroeg Christelijke denkers in staat bleken de centrale gedachte van

het latere Platonisme te begrijpen en die met hun eigen theologie te vereenzelvigen. Christus werd als God de opperste Idee, de incarnatie van de Logos, zonder welke het heelal geen zin en geen doel zou hebben.

Het is waar dat, wanneer ik over de eenheid van intellectualiteit en spiritualiteit in vroegere tijden spreek, ik de zaak wel wat eenvoudig voorstel. Men kan heel wat voorbeelden geven waarbij die twee uiteenliepen. Maar in het algemeen is het waarschijnlijk wel juist. Als er al sprake was van verdeling en rebellie, gebeurde dat toch binnen een beperkt raam van denken, met andere woorden, binnen de Judeo-Grieks-Christelijke traditie. De ernstige kloof ontstond met de opkomst van de empirische natuurwetenschap. Maar we moeten de term natuurwetenschap uitbreiden en spreken van wetenschap in het algemeen. Per slot van rekening is de natuurwetenschap slechts een deel van de wetenschap; ik heb nooit kunnen ontdekken dat de natuurkundigen in wezen anders denken dan geleerden in het algemeen. En als het de natuurwetenschap niet was geweest, die het eerst een breuk tot stand bracht in de eenheid van intellect en geest, dan zou het geschiedkundig onderzoek en in het algemeen de uitbreiding van de menselijke horizon daarvoor hebben gezorgd. Een vergelijkend aspect ontstond reeds met de Kruistochten: die brachten een heel complex ketterse ideeën van het Oosten naar het Westen. En daarop volgden de grote ontdekkings- tochten die tot gevolg hadden dat zij, die weer huiswaarts keerden, aan de Christenen vertelden dat er ook nog andere werelden bestonden, die de aandacht verdienden. (Jezuieten Paters moesten zelfs door de Paus worden terechtgewezen voor hun geestdrift over de culturen die zij in Azië hadden aangetroffen en de overeenkomst tussen bepaalde stellingen van het Christendom en het

Buddhisme, Hinduïsme, Confucianisme en Taoïsme. Ongewild brachten zij de orthodoxie van het Christendom in gevaar door een begin te maken met wat wij nu vergelijkende godsdienst studie en vergelijkende anthropologie noemen). Ja er waren goede mensen die geen Christenen waren! Al moesten dan hun zielen met alle geweld worden gered, zij waren geen barbaren.

Of het dus door de hand van de 'wetenschap' zou zijn gebeurd of niet, de kloof zou in ieder geval zijn ontstaan. Maar de meest opwindende documenten in de geschiedenis betreffen de controverse tussen de eerste geleerden en de Christelijke dogmatici. Zo is er bijvoorbeeld een treffende brief van Galileo Galilei aan de Groot Hertogin van Toscane, waarin hij haar als persoon van gezag smeekt de Kerk over te halen de wetenschap met rust te laten, omdat ingrijpen slechts zou leiden tot het ontstaan van een tragische scheuring in de Westerse beschaving, een volkomen onnodige scheuring omdat het woord van God en het woord van de Rede niet werkelijk met elkaar in strijd kunnen zijn. (Zie "Three Thousand Years of Educational Wisdom", door Robert Ulich, voor een weergave van deze brief) Zij moeten een en hetzelfde zijn en wat bruto geweld ook mag doen om de ontwikkeling van het wetenschappelijk onderzoek te belemmeren, vroeger of later moet die kracht het onderspit delven. Hier begint dus de tragedie. Aan de ene kant de Kerk, die ten onrechte beweerde de enige vertegenwoordiger te zijn van het geestelijk leven en die deze aanspraak vermengde met ideeën die, al hadden ze oorspronkelijk wellicht op de waarheid betrekking, thans versleten waren zo niet tot bijgeloof waren geworden. Aan de andere kant de vrije en onderzoekende geest, die de verkeerdelijk uitgelegde godsdienst tot een voortdurend achterhoede gevecht dwong.

Niet alleen theologische dogma's, ook filosofische systemen moesten hun nederlaag erkennen toen

de empirische wetenschap de aard van het heelal begon te onderzoeken. Maar terwijl de filosofie zich op het wetenschappelijk gebied bevindt en bijgevolg zichzelf corrigeert is dat met het dogmatisme niet het geval. Helaas geven in onze tijd zelfs de meer liberale kerken er vaak de voorkeur aan heen te stappen over het conflict tussen hun traditionele geloofsstellingen en de hedendaagse kennis, in plaats van de kwestie moedig onder de ogen te zien. Maar een zuiver intellectueel geweten is per slot van rekening het meest kostbare bezit dat wij hebben. We weigeren te geloven wat we niet te goeder trouw kunnen geloven.

Toch moeten we niet alleen op de kerken kritiek hebben. Vijandschap gevoelende, ontwikkelden de geleerden hun eigen soort dogmatisme, een houding van wantrouwen en agressiviteit niet alleen tegen versleten symbolen en bijgelovige en inquisitoriale neigingen van de zijde der Kerk, maar tegen alles wat het niet louter empirische betrof. Een aanzienlijk aantal geleerden beschouwde al wat het kwantitatieve en meetbare deel der kennis te boven gaat als vaag en onnodig en als iets dat, daar het niet in laboratorium termen kan worden geverifieerd, een zich intellectueel respecterende geest niet kan interesseren.

Men ziet dan die toegefelijke glimlach op het gezicht van bepaalde geleerden van onze tijd - gewoonlijk de mindere - die al verscheidene tientallen jaren voor zichzelf de taak hebben opgeëist de geest van de jeugd leiding te geven. "Goed - als jullie je van tijd tot tijd wilt ontspannen en wilt afdalen van het niveau van de wetenschap naar dat van het 'mysticisme', om op die wijze jullie nog niet voldoende gerijpte emotionele natuur te bevredigen - dan kan niemand je dat verbieden. Maar vertel me alsjeblieft niet

dat zulke dingen binnen de muren van een goede universiteit thuishoren!"

Door de tekortkomingen aan beide zijden is de moderne beschaving onderworpen geweest aan een proces van zelf-verarming, dat nu een even gevaarlijke tegen-pool in het leven dreigt te roepen, nl. een weelderige groei van irrationalisme vermengd met vooroordelen, bijgeloof en magische ideologieën waarvoor de achttiende eeuw zou hebben gesidderd. Hitler's 'filosofie' van het nationaal socialisme is daarvan een voorbeeld.

Toch weiger ik pessimist te zijn: ik geloof niet dat wij meer in een crisis-toestand leven dan andere beschavingen in andere perioden. Een crisis is een noodzakelijke factor in de menselijke ontwikkeling. Als er geen crises waren, zouden we nog in een beschaving van primitieven leven. Ik ben dus een voorstander van crises: als ze ons tenminste niet tot wanhoop brengen, maar een stimulans zijn voor verder denken en handelen. In ieder geval zijn we in deze tijd niet meer zelfvoldaan en dat is altijd het begin van het genezings-proces; we zijn niet blind voor het conflict. En dat conflict beperkt zich nu niet meer tot de Westerse wereld; het breidt zich over de gehele wereld uit. De President van India, Nehru, publiceerde ongeveer twee jaar geleden in de New York Times een zeer interessant en bewonderenswaardig openhartig artikel over zijn land. Hij noemde de Indiërs een verdeeld en neurotisch volk omdat zijn intellectuelen, als gevolg van de invasie van Westerse ideeën, voortdurend in een harde strijd zijn gewikkeld tussen hun oude geestelijke tradities en de moderne ervaringsleer. Zij slingeren - volgens hem - tussen de Vedas aan de ene kant en hun wetenschappelijke opleiding aan de andere, zonder in staat te zijn een integratie tot stand te brengen tussen beide.

Ieder die de ontwikkeling in Azië en Afrika volgt

zal moeten toegeven dat, wat zich in onze Westerse beschaving van de 16e tot de 20e eeuw heeft ontwikkeld, nu in twee of drie generaties in Azië op snelle wijze tot ontwikkeling zal komen en vroeg of laat zal hetzelfde in Afrika gebeuren. Het Westen had voldoende tijd om de geest voor te bereiden op de technische vindingen, om de wiskundige formules te ontwikkelen en op de natuur toe te passen; het Oosten zal dit alles snel overnemen, want zijn potentiële intelligentie is even groot als de onze. En in tegenstelling met vele onzer eigen studenten, die alle vorderingen min of meer als vanzelfsprekend aannemen, bezitten de jonge mannen en vrouwen van andere continenten een enorm stimulerende weetgierigheid en ambitie. Zij zullen vlug leren. Maar des te sneller hun vooruitgang is des te groter zal de kloof zijn in henzelf en in hun cultuur; omdat een mens, al kan hij zeer snel een massa intellectuele kennis vergaren, tijd nodig heeft deze geestelijk te verwerken. De strijd tussen het communistische collectivisme en het Westerse individualisme is slechts één der symptomen van Azië's innerlijke verwarring.

Na deze historische analyse mag ik de vraag stellen: "Is er een weg om uit dit huidig probleem te geraken?" Het antwoord hangt af van de mate waarop wij er in slagen de volgende drie fundamentele grondproblemen op te lossen. Ten eerste: wat is de mens zelf? Ten tweede: wat is het geestelijk bestanddeel in het menselijk leven? Ten derde: wat is 'religie'?

Ik beweer dat wat we het allereerst nodig hebben een nieuwe interpretatie is van de mens. Men zou het ook een nieuwe wijsgerige anthropologie kunnen noemen, een theorie van anthropos, of de mens als totaliteit. De mens moet weer leren zichzelf niet alleen te begrijpen als een wezen dat voor één of ander

speciaal doel werkt, dat zijn werk verricht dat zich in één of andere positie bevindt of daarnaar streeft; dat een "baan" heeft, zoals men dat uitdrukt - maar als een wezen, dat zich om zijn innerlijk leven zou moeten bekommeren, zijn verhouding tot zijn medemensen en het heelal; dat blijdschap, leed en nederlaag bewust en met aandacht ondergaat en dat vreugde of pijn de baas blijft of niet. We hebben ook een nieuwe interpretatie nodig van de allerkostbaarste gave van de mens, het denkvermogen. Het denken is niet slechts een functie van de hersenen, evenmin wordt het voldoende geanalyseerd door de logica en de 'epistemologie' (de theorie of wetenschap van de methoden en achtergronden der kennis). Het denken is ook een handeling waardoor men bij iets wordt betrokken.

Wat men ook van de nieuwe mode van het 'existentialisme' mag zeggen, het heeft tenminste de verdienste de belangstelling voor de mens als een voortdurend 'er bij betrokken' wezen te hebben ingeluid of juister gezegd nieuw leven te hebben ingeblazen. We kunnen de mens alleen dan werkelijk begrijpen, zelfs in zijn intellectuele betrekkingen, als we weten dat zijn denken meer is dan een louter logische onderneming. Evenmin is het louter een instrument voor zijn drang tot voortbestaan, al is het dat ook. Of een mens een geleerde is, een humanist of op andere wijze in meer geïnteresseerd dan in zijn dagelijkse routine, in verschillende graden van methodische volmaaktheid en verfijning, steeds leeft in hem het verlangen zichzelf in zijn volledige leven te begrijpen. En bij dit streven zal een nadenkend mens tot het besef komen dat het niet de individuele mens is die zijn eigen wezen en denken schept. Veeleer heeft een kosmische kracht hem uitverkoren als het meest zelfbewuste wezen in het heelal dat wij kennen. In diepste zin denkt de mens niet reflectief en creatief uit eigen kracht maar omdat de natuur, God, noem het wat ge wilt, hem heeft uitver-

koren als het instrument waardoor het leven in steeds hogere mate zelf-bewust wordt. Het denken - en niet uitsluitend het denken, maar alle diepere en verantwoorde levensuitingen - is een bovenzinnelijke handeling waardoor wij trachten door te dringen tot het mysterie van de werkelijkheid, of tot de 'waarheid'. Misschien vinden we het volledige antwoord nooit, maar niettemin hebben wij in onze geest een visie dat we door onze inspanningen van onze dwalingen zullen terugkeren en de waarheid, vrijheid en waardigheid dichterbij zullen naderen.

Dan zullen we ook begrijpen dat de mens niet louter naar macht zoekt, maar naar de betekenis. Francis Bacon heeft gezegd "Kennis is macht". Het is waar dat kennis het vermogen is dat ons meer begrip geeft, meer vrijheid, meer mogelijkheden onszelf en onze omstandigheden te overwinnen. Maar Bacon's uitspraak moet niet zo eenzijdig worden uitgelegd dat ze betekent dat wij andere schepselen gehoorzaam en ondergeschikt moeten maken aan onze persoonlijke wensen. Deze opvatting is niet alleen daarom zo gevaarlijk omdat daardoor wedijver in meedogenloosheid verandert en vaderlandsliefde in chauvinisme, maar ook omdat het het machts-complex doet ontstaan, dat in plaats van de mens met zijn medemensen en met het heelal van geest en natuur te verenigen, hem van zijn wortels loslaat, hem eenzaam en tenslotte wanhopig maakt.

In de tweede plaats hebben we, zoals ik zei, opheldering nodig omtrent de term 'geestelijk'. Ik aarzel nog steeds die term te gebruiken, omdat ze zo dikwijls wordt toegepast voor vage en sentimentele doeleinden. Ware spiritualiteit is niet het tegenovergestelde van rationaliteit; het is eerder een uitbreiding daarvan of een existentieel complement. De spirituele sfeer ontstaat in de mens, wanneer hij zijn onderzoekingen uitbreidt voorbij het

streven naar speciale doeleinden; uitbreidt tot gebieden van volkomen persoonlijk belang en betekenis. We moeten werkelijk allen specialisten op één of ander gebied zijn, als we niet manusjes-van-alles willen worden, bedreven in niets. Er is echter dit verschil tussen de ware en de verkeerde specialist: wanneer de eerste zich in een probleem verdiept, breidt hij het tegelijkertijd uit tot aangrenzende gebieden van denken, terwijl de tweede, als hij aan zijn speciale taak bezig is, als het ware een gat in de grond boort; en des te dieper hij gaat des te beperkter en geïsoleerder zijn belangstelling wordt. Het is het verschil tussen een tunnel die tot nieuwe uitzichten leidt en de gang die door een mol wordt uitgegraven. Een waarlijk productief specialist zal altijd gevoel hebben voor geestelijke waarden; de bekrompen 'expert' niet.

Het is één van de tragediën van de geschiedenis dat in vroegere tijden van onze beschaving de Kerk voor zich het monopolie opeiste van beheerder van het geestelijke. Wat voor goed de Kerk op deze manier ook mag hebben gedaan, ze heeft tegelijkertijd het terrein en het begrip van het geestelijke beperkt. Neen! De geleerde, die streeft naar dieper inzicht in de werkingen der natuur, de moeder die met liefde haar kind beziet, de ouders die zich verbazen over het opgroeiende schepseltje in hun handen, de mens die gedichten leest en de dichter zelf - zij allen staan dicht bij het geestelijke. Het esthetische bestanddeel, het erotische bestanddeel, het liefhebbende bestanddeel, het wetenschappelijke bestanddeel kunnen allen de ziel verheffen. Er bestaat ongetwijfeld ook een religieus bestanddeel. Misschien klinkt door alle diep-menselijke bemoeienis een religieuze boventoon; maar dit beperkt zich niet tot speciale activiteiten of beroepen. Ze behoeft niet aan anderen te worden toegediend door een speciaal ritueel of een speciale kaste. Dat was misschien

nodig toen de meerderheid van de mensheid gebukt ging onder zeer zware arbeid en onder voortdurende druk stond. Maar we hopen daar nu overheen te zijn. Bovendien weten we allen uit minder gelukkige ervaringen, dat bepaalde mensen over godsdienst, of Plato of grote dichtkunst, kunnen spreken zonder in hun persoonlijkheid te openbaren wat zij in hun leringen voorgeven te openbaren. De aan- of afwezigheid van geestelijke werkelijkheid ligt niet in het onderwerp, maar in de wijze waarop dit onderwerp wordt benaderd.

Tenslotte hebben we opheldering nodig omtrent het woord 'religie'. Dat zal dan min of meer de gevolgtrekking zijn van wat ik al heb gezegd, nl. dit: religie in de traditionele zin heeft geen monopolie over de geest. Het allerminst is dat het geval met die speciale richting of religieuze traditie waarmee wij zijn opgegroeid. Verstaat U mij alstublieft niet verkeerd! Ik kleineer geen 'basisvormende' tradities. We kunnen onze kinderen niet alles of alles tegelijk leren. Dat zou bijna gelijk staan met hen niets te leren. We moeten ze eerst wortel doen schieten in de wereld-opvattingen en de waarden van hun ouders, van hun gemeenschap en van hun volk; want alleen als zij hun wortels diep in de bodem hebben gewerkt kunnen ze later veilig uitbotten. Niets is erger dan in vage en nietszeggende algemeenheden te moeten leven. Waar ik tegen waarschuw is de al te gemakkelijke vereenzelviging van de godsdienst en het geloof van onze eigen traditie met het totale religieuze leven van de mens. We moeten eenvoudig de categorie 'religie' uitbreiden tot de categorie 'religieus': het eerbied voelen, het oefenen van het vermogen tot toewijding en opoffering. We moeten leren grootheid en het "uiteindelijk" te herkennen van welke kant het ook komt. Of we dan in een persoonlijk God willen geloven of niet is onze eigen zaak; maar dat is niet de enige manier om religieus te zijn.

Alleen als we klaarheid hebben omtrent de aard van 's mensen rationele, spirituele en religieuze zending, of een meer totaal inzicht hebben in de krachten die de mens zo volwassen, volledig en gelukkig mogelijk maken, zijn wij gereed de kloof te overbruggen tussen het intellect en dat wat wij de geest mogen noemen. Zeker, de spanningen zullen altijd blijven bestaan; en het is zelfs goed dat die blijven, want de mens kan alleen vorderingen maken zolang hij spanningen gevoelt die hem voorwaarts drijven. Het intellect is het werktuig van het rusteloze in het menselijk leven, de wedijverende, vindingrijke factor- vaak, zoals ik al zei, ook de kracht die naar macht streeft met alle daaraan verbonden gevaren. Het intellect vertegenwoordigt het dynamische in aardse zin. Het geestelijke aan de andere kant, streeft naar het blijvende, het ordenende, het kosmische en de diepe eenheid met het Immer Grotere.

Op een of andere wijze moeten wij deze twee verbinden, anders worden we neurotisch en zullen we onszelf tenslotte vernietigen. Waarschijnlijk de meest empirische en in diepste zin van het woord, meest nuttige en practische les die wij uit de geschiedenis kunnen leren is dat zij, die menen dat de beschaving kan overleven zonder de leiding van de geest, dwazen zijn. Een cultuur die deze leiding verliest moet noodzakelijk tegronde gaan, want zij kan niet langer de richtingwijzers oprichten waarlangs wij de waarheid moeten vinden - morele waarheid, geestelijke waarheid, esthetische waarheid en de intellectuele waarheid. Hier ligt misschien de verklaring van dat meest ingrijpende menselijke verschijnsel dat wij ons "geweten" noemen. Het geweten is die stem in de mens, die hem noodzaakt te zoeken naar een steeds grotere integratie van het enkelvoudige met het Geheel. Het is hem niet door hemzelf geschonken maar door de mysterieuze oorzaak van de schepping. Die innerlijke stem helpt hem uit te

stijgen boven het louter tijdelijke, het toe-
vallige en het vergankelijke, tot de gebieden
van innerlijke recreatie- en re-creatie in de
meest ware zin van het woord - vanwaar hij dan
vernieuwd en verfrist kan terugkeren naar de plich-
ten van zijn dagelijks werk.

(Overgenomen met welwillende toestemming van de
Directie van het Myrin Instituut, Adelphi College,
Garden City, uit een toespraak gehouden op 1 Mei '57).

-o-o-o-

We stellen ons voor dat de Maatschappij een
'machine' is en dat geest tegenover geest staat,
zoals lichaam tegenover lichaam; en dat twee of
hoogstens tien kleine geesten sterker moeten zijn
dan één grote geest. Merkwaardige absurditeit! Want
de eenvoudige waarheid, de zeer eenvoudige waarheid,
naar wij menen, is, dat geesten op geheel andere
wijze tegenover geesten staan; en dat één mens, die
een hogere Wijsheid bezit, een tot nu toe onbekende
geestelijke Waarheid, niet sterker is dan tien men-
sen die dat niet bezitten, of dan tienduizend, maar
dan alle mensen die het niet bezitten; en dat hij
zich onder hen bevindt met een zeer etherische,
engelachtige kracht, als met een zwaard uit 's He-
mels eigen arsenaal, door de hemel gehard, dat geen
schild en geen ijzeren toren tenslotte kan weer-
staan.

-Thomas Carlyle

vertaald uit:
Sunrise November 1960.

-o-o-o-

TOEN DE AAP DE DUIM ONTWIKKELDE.

Ik hoorde eens een dokter, tijdens het geven van een advies over een of andere pathologische kwestie, in alle ernst bepaalde dogmatische uitspraken doen omtrent de oorsprong en de evolutie van de mens, die mij zeer fantastisch voorkwamen.

De gehele beschaving, beweerde hij, hing af van één bijzondere gebeurtenis die plaats vond in de geschiedenis van een verondersteld dierlijk wezen dat de gemeenschappelijke voorvader was van de hogere apen en de mens. Die gebeurtenis was de ontdekking door dat dier van het vermogen, voorwerpen op te nemen tussen duim en wijsvinger. Het bracht een opponeerbare duim "tot ontwikkeling". Op die wijze, theoretiseerde de dokter verder, was het in staat het voorwerp om te draaien en het van alle kanten te onderzoeken. Dit nieuwe vermogen was het, dat zijn hersenen tot ontwikkeling bracht; en vanaf dat punt sloeg de dokter verder alles over en maakte hij een sprong naar de beschaving als het tot nu toe uiteindelijke resultaat van die ontwikkelingsgang.

Voor zover ik begreep bedoelde hij, dat de duim zich op toevallige wijze ontwikkelde, totdat het dier bij toeval een voorwerp opnam om het op de boven beschreven wijze te onderzoeken; en toen reageerde deze nieuwe spierwerking op de hersenen en gaf de stoot tot een hele ontwikkelingsgang, die na vele eeuwen culmineerde in de talloze vermogens, mentale en fysieke van de moderne mens. Dit staat niet zo ver af van de gedachte, die sommige geleerden trachten te bewijzen en die er op neerkomt dat, uitgaande van een aantal atomen of andere elementen of eenheden en bepaalde vaste wetten waaraan zij zijn onderworpen, het ganse heelal en alle daarbij behorende schepselen zich mentaal en stoffelijk

zullen opbouwen, zonder verdere tussenkomst van wat ook. Een monistische filosofie in feite. Pascal zegt van Descartes dat "hij in zijn gehele filosofie het graag zonder God had willen stellen, maar dat hij, of hij wilde of niet, God toch even één stootje moest laten geven om de wereld in beweging te zetten; daarna wist hij niet wat hij met God moest aanvangen". En zo hebben deze mensen God nodig om hun atomen te scheppen en ze met bepaalde eigenschappen te begiftigen, maar daarna kan God zich wel terugtrekken om het aan zijn atomen over te laten de rest te doen!

Wat gebeurt er als elementen, die zich volgens vaste wetten bewegen, aan zichzelf worden overgelaten? In het menselijk lichaam heeft dat kanker tot gevolg of een andere monstrueuse groei. Een zeker deel van het lichaam onttrekt zich aan de beheersende invloeden, begint zelfstandig te groeien en gaat voort met het produceren van cellen, totdat zich een grote uitwas heeft gevormd. Het is duidelijk dat, al had het lichaam een bepaalde vorm, die vorm niet op de rebellerende cellen was ingeprent; al wat zij konden doen was andere, aan henzelf gelijke cellen voort te brengen. Maar in een normaal lichaam bestaat een hogere wet die de handelingen der cellen wijzigt en hen dwingt bepaalde grenzen in acht te nemen, opdat dezelfde vorm en hetzelfde uiterlijk zich door de jaren heen handhaaft, ook al sterven de cellen en worden ze voortdurend vernieuwd. Om zijn theorie bevredigend te maken zou de dokter moeten aannemen dat zijn oorspronkelijke atomen het volledige potentieel van alle toekomstige evolutie in zich bevatten. Als het verstand zich uit het atoom moet ontwikkelen, moet het atoom het gehele verstand in één of andere latente vorm of zaad bevatten. Want anders is het nodig de tussenkomst in te roepen van een uitwendige kracht om de evolutie te bezielen en te leiden.

Zelfs als we aannemen, dat er ooit een scheepsel heeft bestaan zoals werd verondersteld, de gemeenschappelijke voorvader van de apen en van onszelf, moet zijn ontwikkeling de uitvoering zijn geweest van een tevoren volledig ontworpen plan. Het schijnt onvermijdelijk dat het verstand al achter de schermen aanwezig was om leiding te geven aan de bewegingen van het dier en hem te noodzaken de ingewikkelde stappen te doen, die hij heeft gedaan. De logica verzet zich tegen de gedachte dat in het begin intelligentie niet als uiteindelijk product werd gezien, maar dat ze onopzettelijk en onverwacht werd voortgebracht als gevolg van de werkingen van atomen, die bepaalde krachten en eigenschappen bezitten. Toch probeert het wetenschappelijk materialisme dat te bewijzen.

Tot zover is in deze opmerkingen de vraag van de waarheid of onwaarheid van het Darwinisme niet van belang. Zelfs al zouden we elk onderdeel van deze hypothese aanvaarden, zou het wonder van de evolutie even groot blijven en om het te verklaren zijn er veel verder gaande theorieën nodig ter aanvulling van Darwin's denkbeelden. Want in werkelijkheid verklaart het Darwinisme zeer weinig van wat in dit onderwerp van vitale betekenis is. Het kan hoogstens (aangenomen dat het juist is) een reeks gevolgen aangeven; het toont ons de weg waarlangs we misschien tot dit punt zijn gekomen. Maar nog steeds staat het ontzagwekkend mysterie voor ons van ons eigen verstand en bewustzijn en de grote Intelligentie van de Natuur, die wij overal rondom ons aan het werk zien. Als het Darwinisme een volledige verklaring wil geven van de mens en de natuur op materialistische grondslag, zonder de hulp van geestelijke of intelligente krachten, is het gedoemd te falen. Alleen door zich op te sluiten in een kunstmatige mentale wereld kan een mens met dergelijke ideeën vrede hebben; intussen zet hij in de wereld van de werkelijkheid zijn onafhankelijk leven voort, dat geheel

verschilt van het leven dat hij zich mentaal voorstelt. Hij ontzegt de Natuur en zijn schepselen die vermogens die hemzelf nopen het levende panorama om hem heen te onderzoeken en die hem in staat stellen het te begrijpen.

Nooit is op bevredigende wijze aangetoond hoe die merkwaardige eigenschap van het zelf-bewustzijn, dat de mens zo duidelijk onderscheidt van de dieren, zich uit het dierlijk bewustzijn heeft kunnen ontwikkelen; want dat element is er of het is er niet. In het meest intelligente dier is er nooit een vonkje van aangetroffen; aan de andere kant is geen enkel mens, hoe laag op de ladder ook, ooit geheel ervan verstoken. Het schijnt een afzonderlijk vermogen te zijn dat, op een of ander ogenblik, in de wordende mens moet zijn verschenen of neergedaald en waardoor een volkomen nieuwe levensorde ontstond. Het wetenschappelijk materialisme werkt in ruime mate met gissingen, ook al beweert het vooroordelen en een vlucht in de verbeelding te vermijden. Zijn axioma's schijnen in hoge mate redelijk. In werkelijkheid zijn de methoden, die door zulke theoretici worden gevolgd, precies het tegenovergestelde van de methoden die zij de natuur zelf toeschrijven; want in hun eigen gedachtegang komt eerst het plan en daarna worden de details ingelast; terwijl zij zich met betrekking tot het universum een soort evolutie voorstellen waarin helemaal geen plan aanwezig is, maar alleen een reeks toevallige gebeurtenissen!

De evolutie kan zich nooit door toevallige gebeurtenissen voltrekken; het is duidelijk dat er aan de verwezenlijking een plan moet voorafgaan. En een plan kan alleen in één of ander verstand aanwezig zijn. De bekende analogie van de architect en het huis is heel toepasselijk. De theoreticus in de evolutieleer is als iemand, die ziet dat er gebouwd wordt maar niets afweet van de

architect; en hij probeert te bewijzen dat de uiteindelijke vorm van het huis wordt bepaald door de vorm van de stenen en enkele regels omtrent de samenvoeging daarvan.

Er zijn belangrijke aanwijzingen ter ondersteuning van de gedachte, dat de bijzondere zelf-bewuste geest van de mens bestond voor zijn stoffelijke evolutie een aanvang nam; en zijn stoffelijke evolutie is dus niet anders dan de verwezenlijking van iets dat tevoren was gedacht. Tot op zekere hoogte geldt dit voor de evolutie van alle wezens; want vóór het stoffelijk organisme kan groeien, moet het onzichtbare prototype hebben bestaan. Het ligt verborgen achter de kiem in het zaad en het bepaalt de vorm van de toekomstige boom. Maar in de mens geldt dit in zeer speciale zin, want hij is niet louter een voortzetting van die lijn van evolutie die tot de dieren leidt, maar hij is het product van een proces dat nog steeds doorgaat en dat naar een doel leidt, dat zich nu nog aan ons gezicht onttrekt.... Wie zijn wij dat wij kunnen ontkennen dat de belofte van een meer goddelijke mensheid reeds in embryo in ons leeft?

De zichtbare evolutie is er slechts één; talrijke andere evoluties vinden tegelijk plaats. Vele theoretici maken de vergissing hun kennis als alle kennis voor te stellen. Ik zou niet graag waarheden willen ontkennen die de wetenschap heeft ontdekt; maar ik geloof dat er nog heel wat aan moet worden toegevoegd om een afgerond geheel te krijgen. Iets wat in bepaalde zin waar is, kan in een andere onwaar zijn; want al is het misschien waar, het hoeft nog niet de gehele waarheid te zijn en als men het als zodanig aanvaardt wordt het een dwaling.

Het denken van de mens en daarna zijn gedrag, worden in hoge mate beheerst door indrukken en gewoonten zoals adverteerders weten. Het voortdurend de nadruk leggen op de zuiver stoffelijke kant van de menselijke evolutie wekt de indruk dat er geen andere

kant bestaat, of dat zulk een andere kant van betrekkelijk weinig betekenis is. De primitieve instincten die de mens met de dieren gemeen heeft zijn niet voldoende om hem op de ladder der evolutie verder te brengen; zij zouden hem al gauw omlaag voeren. Het is altijd een hogere in hem werkende kracht, die tegenover deze instincten staat, die hem tot het hogere inspireert. Ik geloof dat de sleutel tot de evolutie in de ziel ligt, niet in het lichaam, in zijn ontwikkelende vermogens en niet in zijn "opponeerbare duim".

-Henry Travers

vertaald uit:
Sunrise Juli 1961.

